

приймати зважені рішення, відповідальність, знання природознавства та готовність до екологічно орієнтованої діяльності. Загалом, екологічна компетентність є ключем до стабільного розвитку суспільства та гармонійного співіснування з природою.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Біда О., Шевченко О., Кучай О. Інноваційні технології у фізичному вихованні і спорті. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського*. Педагогічні науки: зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. 3(62). Том 2. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського. С. 19-23.

2. Діордієва Г. Умови підвищення екологічної компетентності студентів – майбутніх вчителів. *Підготовка майбутнього вчителя природничих дисциплін в умовах моделювання освітнього середовища, XI Каришинські читання : зб. наук. праць*. 2004. С. 387-389.

3. Ненько Ю. Творча самореалізація особистості як наукова проблема. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини*. № 1, 2010. С. 211-216.

4. Оцінювання сформованості екологічних компетентностей: Навчально-методичний посібник / В. П. Карпенко, І. І. Мостов'як, Т. М. Пушкарьова-Безділь. – УНУС, 2017. – Одеса: НУ «ОМА», 2017. – 59 с.

5. Сяська І. О. Компетентнісний підхід в екологічній підготовці майбутніх учителів природничих дисциплін: теоретико-методологічний аспект. *Інноватика у вихованні*, 9, 2019. С. 266-272 (Siaska, I. O. (2019). Competence approach in ecological training of future teachers of natural sciences: theoretical and methodological aspect. *Innovation in education*, 9, 266-272).

6. Якуба М. С. Теорія і практика формування екологічної компетентності студентів у закладах вищої освіти. *Сучасні методи та форми організації освітнього процесу у закладах вищої освіти: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції (15 червня 2022 року) / оргком. Н. М. Черненко, О. М. Соловейчук*. Одеса: Університет Ушинського, 2022. С. 241-243.

REFERENCES

1. Bida, O., Shevchenko, O., Kuchay, O. (2018). Innovatsiyni tekhnolohiyi u fizychnomu vykhovanni i sporti [Innovative technologies in physical education and sports]. *Naukovyy visnyk Mykolayivskoho natsionalnoho universytetu im. V. O. Sukhomlynskoho*. Pedagogichni nauky: zb. nauk. pr. / za red. prof. Tetyany Stepanovoyi. 3(62). Tom 2, zhovten'. Mykolayiv: MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. S. 19-23. [in Ukrainian]

2. Diordiyeva, H. (2004). Umovy pidvyshchennya ekolohichnoyi kompetentnosti studentiv – maybutnikh vchyteliv [Conditions for increasing environmental competence of students - future teachers]. *Pidhotovka maybutnoho vchytelya pryrodnychykh dystsyplin v umovakh modelyuvannya osvithnoho seredovyshcha, KHI Karyshynski chytannya : zb. nauk. prats*. S. 387-389. [in Ukrainian]

3. Nenko, Yu. (2010). Tvorch samorealizatsiia osobystosti yak naukova problema [Creative self-realization of the individual as a scientific problem]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. P. Tychyny*. № 1. S. 211-216. [in Ukrainian]

4. Otsiniuvannya sformovanosti ekolohichnykh kompetentnosti: yavchalno-metodychnyi posibnyk (2017). [Assessment of the formation of environmental competencies: a textbook]. V. P. Karpenko, I. I. Mostov'iak, T. M. Pushkarova-Bezdil. UNUS. Odesa: NU «OMA». 59 s. [in Ukrainian]

5. Siaska, I. O. (2019). Kompetentnisnyi pidkhid v ekolohichnii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv pryrodnychykh dystsyplin: teoretyko-metodolohichniy aspekt [Competence approach in ecological training of future teachers of natural sciences: theoretical and methodological aspect]. *Innovatyka u vykhovanni*, 9. S. 266-272. [in Ukrainian]

6. Yakuba, M. S. (2022). Teoriia i praktyka formuvannya ekolohichnoi kompetentnosti studentiv u zakladakh vyshchoi osvity [Theory and practice of forming students' environmental competence in higher education institutions]. *Suchasni metody ta formy orhanizatsii osvithnoho protsesu u zakladakh vyshchoi osvity: zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-metodychnoi konferentsii (15 chervnia 2022 roku) / orhkom. N. M. Chernenko, O. M. Soloveichuk*. Odesa : Universytet Ushynskoho. S. 241-243. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

НЕНЬКО Юлія Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України.
Наукові інтереси: вища освіта; компетентності сучасного фахівця; фахова підготовка у ЗВО.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

NENKO Yuliia Petrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Sciences and Humanities at Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes of the National University of Civil Defense of Ukraine.
Scientific interests: higher education; competencies of a modern specialist; professional training in higher education institutions.

Стаття надійшла до редакції 04.10.2024 р.

УДК 316.362:[323.3:63-051(=161.2)]:613.88]”18/19”(043.3)
 DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-62-66

ОКОЛЬНИЧА Тетяна Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3740-2495>
 e-mail: t.vladimirovna.75@ukr.net

ПИЛИПЧУК Віталій Анатолійович –
аспірант кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3740-2495>
e-mail: vitaliy1984@gmail.com

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕТНОСОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОТРОКІВ (7–14 РОКІВ) У ТРАДИЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ XIX – ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XX СТ.

У статті розкривається педагогічний досвід етносоціального виховання українського традиційного суспільства через основні його напрями (моральне, фізичне та трудове виховання).

XIX – перша чверть XX ст. – це час суспільних, політичних, економічних перетворень. Цей історичний період – час традиційного суспільства, яке розглядається як селянське, з урахуванням усіх «культурних вливань» міста.

У системі статево-вікової стратифікації традиційного суспільства українців окреме місце посідала вікова група підлітків (отроків), яка вирізнялась з-поміж інших вікових категорій. На підставі записів етнографів XIX – першої чверті XX ст. Автор припускає, що «отроцтво» (підлітковий період) був періодом життя хлопчиків і дівчаток від 7 до 14 років.

Унаслідок життєдіяльності українського традиційного суспільства сформувався певний педагогічний досвід етносоціального виховання. Етносоціальне виховання розглядається як процес становлення дитини як представника певного етносу через інтеріоризацію тих культурних та соціальних цінностей і відносин, які складають основу суспільного буття етносу; це опанування людиною цінностей, настанов, зразків поведінки, що притаманні даному етносу, відтворення нею соціальних зв'язків і соціального досвіду етносу, перетворення цього досвіду на особисте надбання. До основних напрямів етносоціального виховання відносимо: моральне, духовне, фізичне та трудове виховання.

У публікації наголошено, що найближче соціальне оточення дитини (сім'я, громада) було визначальним у її моральному, трудовому та фізичному вихованні.

Автор зупиняється на виокремленні мети морального, трудового та фізичного виховання.

Мета морального виховання отроків в українському традиційному суспільстві – передача системи уявлень про правильну і неправильну поведінку, яка вимагала виконання одних дій і забороняла інші. Основою морального виховання була звичаєво-обрядова культура українського суспільства, тобто того середовища, в якому жила дитина, у якому відбувалось її становлення та розвиток.

Мета фізичного виховання селянської дитини зумовлювалося потребами важкої землеробської праці. Для забезпечення сім'ї, потрібно було тяжко та багато працювати, а це потребувало міцного здоров'я.

Мета трудового виховання отроків – включенням їх в активне соціально-господарське життя сім'ї, родини, сільської громади в цілому.

У публікації зроблено висновок, що моральне, трудове та фізичне виховання, як основні напрями етносоціального виховання дітей отроцького віку здійснювалися через передавання їм суспільно-історичного досвіду людства у процесі предметно-практичної діяльності, у якому зосереджувались краєці риси, якості особистості, трудові, фізичні та моральні еталони.

Ключові слова: *отроки, українське традиційне суспільство, селянська родина, етносоціальне виховання, моральне виховання, трудове виховання, фізичне виховання.*

OKOLNYCHA Tetiana Volodymyrivna –
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor
of the Department of Pedagogy and Special Education
of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/000-0003-3740-2495>
e-mail: t.vladimirovna.75@ukr.net

PYLYPCHUK Vitalii Anatoliyovych –
postgraduate student of the Department
of Pedagogy and Special Education
of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-9379-6285>
e-mail: vitaliy1984@gmail.com

THE MAIN DIRECTIONS OF ETHNO-SOCIAL EDUCATION OF YOUTHS (7 – 14 YEARS OLD) IN TRADITIONAL SOCIETY IN THE 19TH – THE FIRST QUARTER OF THE 20TH CENTURY

The article reveals the pedagogical experience of ethno-social education of Ukrainian traditional society through its main directions (moral, physical and labor education).

The nineteenth – the first quarter of the twentieth century is a time of social, political, and economic transformations. This historical period is the time of traditional society, which is interpreted as peasant, taking into account all the "cultural infusions" of the city.

In the system of sex-age stratification of traditional Ukrainian society, a special place was occupied by the age group of teenagers (youths), which stood out from other age categories. Based on the records of ethnographers of the nineteenth and the first quarter of the twentieth century, the author assumes that "boyhood" (adolescent period) was the period of life of boys and girls from 7 to 14 years.

As a result of the life activity of the Ukrainian traditional society, a certain pedagogical experience of ethno-social education was formed.

Ethno-social education is considered as the process of becoming a child as a representative of a certain ethnic group through the internalization of those cultural and social values and relations that form the basis of the social existence of the ethnic group; it is a person's acquisition of the values, guidelines, patterns of behavior inherent in a given ethnic group, his reproduction of the social ties and social experience of the ethnic group, and the transformation of this experience into personal property. The main directions of ethno-social education include: moral, spiritual, physical and labor education.

The publication emphasizes that the closest social environment of the child (family, community) was decisive in his moral, labor and physical education.

The author dwells on distinguishing the goal of moral, labor and physical education.

The aim of moral education of youths in Ukrainian traditional society is to transmit a system of ideas about correct and incorrect behavior, which required the performance of certain actions and prohibited others. The basis of moral education was the customary and ceremonial culture of Ukrainian society, that is, the environment in which the child lived, in which his formation and development took place.

The purpose of physical education of a peasant child was determined by the needs of hard agricultural work. It was necessary to work hard and a lot to provide the family, and this required good health.

The purpose of labor education of youths is to include them in the active social and economic life of the family, the motherland, and the rural community as a whole.

The publication concluded that moral, labor and physical education, as the main directions of ethno-social education of children of youth age, was carried out through the transfer to them of the socio-historical experience of humanity in the process of subject-practical activity, in which the best traits, qualities of personality, labor, physical and moral standards were concentrated.

Key words: youths, Ukrainian traditional society, peasant family, ethno-social education, moral education, labor education, physical education.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні значно активізувались процеси самоідентифікації українців, усвідомлення ними ролі традиційної народної культури, народної педагогіки як важливих складників духовності нації.

На всіх історичних етапах розвитку нашої держави українська сім'я виховувала дітей на національному ґрунті та звичаєвій обрядовості, формувала національну свідомість, сприяла розумінню історії і культури рідного народу, розвивала моральні почуття і формувала морально-етичні переконання.

Педагогічний дискурс XIX – першої чверті XX ст. потребує нового прочитання. Саме цей історичний період є надзвичайно плідним дослідницьким полем. Виокремлення саме XIX – першої чверті XX ст. в окремий період історії розвитку педагогічної думки є доцільним з огляду на його культурницький та народницький характер. Саме у цей час педагогічні, культурологічні пошуки педагогів мали етнографічний, етнологічний характер, основною метою яких було збирання, висвітлення й розкриття народної педагогіки – українського фольклору, звичаїв, обрядів, релігійних вірувань, символів, народного мистецтва, дитячих розваг, іграшок тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми теорії та практики виховання дітей в контексті етнічної складової опосередковано чи фрагментарно розглянуті в працях вітчизняних дослідників А. Говорун, Н. Калініченко, Б. Ковбас, В. Костів, В. Кравець, О. Кравченко, Т. Окольнічої, Г. Постового, Н. Побірченко, В. Федяєвої, В. Щербини та ін., які наповняють на думці, що кожен народ має свої етнодиференційні ознаки, що безпосередньо впливають на специфіку виховання дітей.

Мета статті – розкрити педагогічний досвід етносоціального виховання українського традиційного суспільства через основні його напрями (моральне фізичне та трудове виховання).

Виклад основного матеріалу дослідження. XIX – перша чверть XX ст. – це час суспільних, політичних, економічних перетворень. Сучасні українські науковці визначають цей історичний період, як час традиційного суспільства, яке розглядають як селянське, з урахуванням усіх «культурних впливань» міста [3; 4].

У системі статево-вікової стратифікації традиційного суспільства українців окреме місце посідала вікова група підлітків (отроків), яка вирізнялась з-поміж інших вікових категорій. На підставі записів етнографів XIX – першої

чверті XX ст. можемо припустити, що «отроцтво» (підлітковий період) був періодом життя хлопчиків і дівчаток від 7 до 14 років [1; 2; 5].

Унаслідок життєдіяльності українського традиційного суспільства сформувався певний педагогічний досвід етносоціального виховання. Етносоціальне виховання розглядається нами як процес становлення дитини як представника певного етносу через інтеріоризацію тих культурних та соціальних цінностей і відносин, які складають основу суспільного буття етносу; це опанування людиною цінностей, настанов, зразків поведінки, що притаманні даному етносу, відтворення нею соціальних зв'язків і соціального досвіду етносу, перетворення цього досвіду на особисте надбання. До основних напрямів етносоціального виховання відносимо: моральне, духовне, фізичне та трудове виховання.

Метою морального виховання отроків в українському традиційному суспільстві була передача системи уявлень про правильну і неправильну поведінку, яка вимагала виконання одних дій і забороняла інші. Основою морального виховання була звичаєво-обрядова культура українського суспільства, тобто того середовища, в якому жила дитина, у якому відбувалось її становлення та розвиток.

Найближче соціальне оточення дитини (сім'я, громада) було визначальним у її моральному вихованні. Дітей з 7 років уважали «маленькими громадянами» і тому дорослі до них і вони до дорослих ставилися дуже поважно. Було прийнято, що дитину, яка заходила до чужої хати, незалежно від віку, неодмінно запрошували сідати («погуляй») [5, с. 13].

У моральному вихованні дітей отроцького віку високо цінувалась доброзичливість та повага до батьків, братів, сестер та старшого покоління. Особливим було ставлення дітей до батька та матері [1].

Народною педагогікою XIX – першої чверті XX ст. передбачалось шанування старшого покоління і після їхньої смерті, тому великого значення у моральному вихованні дітей надавалось культу пращурів. В українському традиційному суспільстві існували постійні зв'язки між померлими пращурами і нащадками.

Важливим засобом морального виховання дітей отроцького віку були розповіді старшого покоління про злих і добрих духів. Слухаючи від дідусів і бабусь оповідання, легенди, перекази, заборони (цього не казати, того – не робити, бо «не годиться», гріх, або у формі пояснень за наслідки

певних вчинків) українські діти знайомились з моральними приписами [1].

Серед українських дітей 7–14 років досить поширеними були різні розповіді бабусь і дідусів про чаклунство, нечисту силу, яка у разі неправильної поведінки карала дітей [1; 2].

Важливим завданням морального виховання дитини було формування гуманної взаємодії з природою. Важливу роль у цьому процесі відігравала система усних заборон («запуки»). Ці заборони регулювали стосунки дітей з тваринами, рослинами, птахами, утримуючи підлітків від бездумної жорстокості, допомагали осмислювати право всього живого на життя: «Жабу не годиться бити, бо як уб'є, то кажуть, що мама умре», «Як ящірку вбити, то за нею сонце плаче», «Не можна яччок солов'їв, ластівок, шурків дроти – гріх» тощо) [2, с. 45].

Досить поширеним був звичай приносити дітям різних хворих диких молодих тварин. Так отроки вчилися доглядати за ними. Дорослі (батьки, брати), зазвичай, приносили додому зайця, білку, їжака, деркача, перепелицю: «Зайчика кохають, годують молочною кашею, капуста приносять Білченят приносять у хату, де вони живуть довго. Змалку молоком годують, а виросте, то насінням. Вона стрибає по сволоку, по полиці, а діти ганяються за нею та радіють» [2, с. 98].

Формуванню моральних норм у дітей 7–14 років слугувало і трудове виховання. Ледарство засуджувалося українським народом як явище чуже, недопустиме. Трудове виховання в українській родині спрямовувалося на формування у дітей різко негативного ставлення до нечесності, ліні, дармоїдства, неорганізованості, неробства, невміння думати про майбутнє. Неможливо уявити собі виховання працелюбності у підростаючого покоління без формування у них таких якостей як: відповідальність, усвідомлення свого обов'язку перед сім'єю і суспільством, готовність допомогти слабшому, повагу до старших тощо. Саме тому працьовитість шанувалася в українців як вища моральна цінність.

Другий період дитячого життя (7–14 років) в українській народній педагогіці був пов'язаний з включенням їх в активне соціально-господарське життя сім'ї, родини, сільської громади в цілому. Саме з цього віку можна говорити про початок активної трудової соціалізації дітей. Уже з дітей отроцького віку був майже такий самий попит за працю, як і з дорослих [1; 2]. У процесі праці дитина в традиційному українському суспільстві оволодівала необхідними формами соціальної взаємодії.

Процес включення отроків до активної трудової діяльності в селі передбачав їхню участь в таких основних видах господарства:

1. Хліборобство (робота на полі, сінокосі, участь в охороні посівів).
2. Скотарство (підпасича, пастух при випасі різних видів худоби).
3. Бджільництво, рибальство, збиральництво.
4. Народні промисли та ремесла (гончарство, плетіння кошиків, прядіння, ткацтво, вишивання та ін.).

5. Хатнє господарство.

6. Наймитування і заробітчання як форма додаткового заробітку задля примноження сімейного добробуту.

Загалом, отроки брали посильну участь у 85 видах домашніх робіт [5].

У народно-педагогічних уявленнях українців побутувала думка про передавання дітям моральних правил та норм поведінки через залучення до ремесел та промислів. Майстри вимогливо ставилися до передачі моральних засад професії та шанобливого ставлення до ремесла як спадкового заняття та засобу збереження традицій роду.

Важливим завданням морального виховання в народній педагогіці було формування у дитини ставлення до праці як до перетворювальної діяльності, розуміння того, що саме праця і є діяльністю, яка здатна звеличити людину.

Народна педагогіка репрезентувала моделі морального виховання дівчаток та хлопчиків, які завдяки залученню до праці батьків виховувалися як майбутні господар і господиня, здатні підтримувати порядок і охайність у домі та на подвір'ї, де все повинно було бути чисто прибраним і прикрашеним. Українці говорили: «На дерево дивись, як родить, а на чоловіка, як робить» [2, с. 167].

Дітей рано залучали до землеробства. Із залученням до землеробської праці у них формувалося й відповідне ставлення до її результатів, передусім, до хліба. Хліб в українців уважався найбільш сакральним продуктом, тому у народній педагогіці формувалися правила, які передавалися дітям: «не можна доїдати хліба за іншою людиною, бо можна забрати її щастя, долю; не можна їсти за спиною іншої людини – можна з'їсти її силу» [2, с. 29], «якщо упаде крихта хліба, треба підняти її, поцілувати і з'їсти або кинути у вогонь» [2, с. 96].

Дітей повчали шанобливо ставитись до землі. Відображення особливої поваги до неї знаходимо в усній народній творчості, яка передавалась дітям: «Земля дає все і забирає все», «Аби земелька була нам доброю матір'ю, аби небо знало, що воно для нас, як батько», «Земля-трудівниця аж парує та людям хліб готує» [5, с. 45] тощо.

Землею клялись, землею, як оберіг, брали з собою в дорогу. При зустрічі з дорослими дітям належало вклонятися й торкатися рукою землі, що означало побажання добробуту [1].

Потреби важкої землеробської праці зумовлювали надання величезного значення фізичному вихованню селянської дитини. Для забезпечення сім'ї, потрібно було тяжко та багато працювати, а це потребувало міцного здоров'я.

Пріоритетне місце серед фізичних якостей надавалося фізичній силі, спритності та швидкості, що засвідчують прислів'я та афоризми, які побутували в українців у ХІХ – першій чверті ХХ ст.: «Хват на всі заставки», «Звивається жваво, як гадюка», «Швидкий і пуги не треба», «Проворний, як вітер у полі», «Такий жвавий, як біс уночі», «Жвавий Савка, аж шкура на ньому говорить», «В один дух прибіг» [2, с. 96] та ін.

Суттєва роль у фізичному вихованні надавала формуванню фізичного ідеалу хлопця високому рівню розвитку чоловічих якостей, українці говорили: «Запашний хлопець», «Прездоровий, як дубовий пеньок», «Здоровий, як бугай» [5, с. 44].

Незважаючи на розвиток і поглиблення наукових знань, українці ще й у першій чверті ХХ ст. у повсякденному житті використовували народно-педагогічний досвід попередніх поколінь у піклуванні про здоров'я своїх дітей.

Ефективним засобом фізичного виховання українських дітей у ХІХ – першій чверті ХХ ст. були рухливі ігри. Мудрість дитячих рухливих ігор полягає в тому, що в них зберігаються ті засоби, методи, форми і прийоми, які актуальні та ефективні у фізичному вихованні підростаючого покоління і в наш час.

Хлопчики і дівчатка 7–14 років гралися в рухливі ігри іноді окремо, а іноді – разом. Дівчатка мали меншу свободу в іграх, оскільки рано, із 6–7 років, ставали няньками менших братів і сестер, часто брали їх з собою на вулицю [1; 2].

Серед дитячих рухливих ігор та забав виокремлюємо наступні:

1. дитячі рухливі ігри без предметів;
2. дитячі рухливі ігри з предметами;
3. дитячі рухливі забави.

Значної уваги українські селяни надавали загартуванню отроків.

Найпоширенішим засобом загартування дітей в українців ХІХ – першої чверті ХХ ст. були оздоровчі сили природи – вода, сонячні промені, свіже повітря, земля. Люди вірили в силу Сонця, Грому, Вітру, Води, як у живих істот, від яких залежало життя та здоров'я сім'ї.

Дія сонця, води й повітря на організм людини надзвичайно цінувалася, а обрядові дії з цими силами природи були своєрідними процедурами загартування. Під дією регулярних впливів зовнішнього середовища відбувалося поступове пристосування організму до сезонних змін у природі, що сприяло профілактиці різноманітних захворювань, зміцненню здоров'я.

Загартування організму українських дітей під впливом природних факторів відбувалося у поєднанні з раціональним харчуванням.

Висновок та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, моральне, трудове та фізичне виховання, як основні напрями етносоціального виховання дітей отроцького віку здійснювалися через передання їм суспільно-історичного досвіду людства у процесі предметно-практичної діяльності, у якому зосереджувались кращі риси, якості особистості, трудові, фізичні та моральні еталони.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Дерлиця М. Селянські діти. *Етнографічний збірник*. Ред. І. Франко. Т. V. Львів: Наукова т-во ім. Шевченка, 1898. С. 123–207.

2. Єфіменко А. Дослідження народного життя. К., 1884. 382 с.

3. Жмуд Н. Етнічні стереотипи статевого виховання та поведінки. *НТЕ*. 2003. № 3. С. 78–82.

4. Забловський А. Соціалізація дитини в традиційній культурі українців ХІХ – поч. ХХ століть: ритуально-аритуальні аспекти. *Вісник Київ. ун-ту імені Т. Шевченка*. К., 2004. Вип. 74–76. С. 76–80.

5. Записки етнографічного товариства. К.: Укр. Акад. наук, 1920. Кн. 1. 63 с.

REFERENCES

1. Derlytsia, M. (1898). Selianski dity. Etnohrafichnyi zbirnyk [Peasant children. Ethnographic collection]. Lviv. [in Ukrainian]

2. Iefimenko, A. (1884). Doslidzhennia narodnoho zhyttia [Study of folk life]. Kyiv. [in Ukrainian]

3. Zhmud, N. (2003). Etnichni stereotypy statevoho vykhovannia ta povedinky. [Ethnic stereotypes of sexual education and behavior]. Vinnitsa. [in Ukrainian]

4. Zablovskiy, A. (2004). Sotsializatsiia dytyny v tradytsiinii kulturi ukraintviv XIX – poch. XX stolit: rytualno-arytualni aspekty. [Socialization of a child in the traditional culture of Ukrainians XIX – beginning. XX centuries: ritual and ritual aspects]. Kyiv. [in Ukrainian]

5. Zapysky etnografichnoho tovarystva (1920). [Notes of the Ethnographic Society]. Kyiv. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ОКОЛЬНИЧА Тетяна Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: дослідження історико-педагогічних процесів України.

ПИЛИПЧУК Віталій Анатолійович – аспірант кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: дослідження історико-педагогічних процесів України.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

OKOLNYCHA Tetiana Volodymyrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Special Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: research of historical and pedagogical processes of Ukraine.

PYLYPCHUK Vitalii Anatoliyovych – postgraduate student of the Department of Pedagogy and Special Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: research of historical and pedagogical processes of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2024 р.